

к VI.

Р. 1897 кн. II.

Том XVI.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEWČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

BEWEGT VON

MICHAEL HRUŠEWSKYJ

I Jahrgang.

1897, II B.

Band XVI.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Воднарьського.

ЗМІСТ ТОМУ ХVІ.

1. Гетьман Богданко, критично-історична розвідка
Михайла Грушевського . . . . . с. 1—18
2. Легенди з Хітарського збірника, з початку
XVIII в., подав Володимир Гнатюк . . . с. 1—38
3. Тарас Шевченко в останні часи свого життя
(7 вересня 1859 до 26 лютого 1861 р.),
критично-біографічний нарис Олександра
Копицького . . . . . с. 1—70
4. Miscellanea: а) Перемишльські „суботники“
XVII в., под. В. Антонович; б) До родоводу
Копицьких, под. О. Копицький; в) Коло-
мийка про старосту Мільбахера, под. І. Би-
ликевич . . . . . 1—6
5. Наукова хроніка — Огляд часописей за р. 1896,
I, Часописи українсько-руські . . . . . с. 1—14
6. Бібліографія (рецензії й справоздання — зміст
на с. 47) . . . . . с. 1—48

---

1. Het'man Bo	S. 1—18
šewskyj	
2. Legenden d	1—38
mitgeth.	
3. T. Šew čenko	1—70
A. Kony	
4. Miscellanea	1—6
5. Wissenschaft	
I. Ukrain	1—14
6. Bibliographi	1—48

Рік VI.

Р. 1897 кн. II.

Том XVI.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEWČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

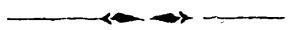
REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEWŠKYJ

VI Jahrgang.

1897, II B.

Band XVI.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Раз довідалась коханка Фараонова, що Апіс її бувший чоловік і вимогла на Фараоні, що той казав Апіса зарізати. Вона думала, що збула ся вже мужа, але помилила ся, бо з двох кропель крові Апіса вирости два красні персики (бросквині). Вона пізнала і зажадала, щоби столярі нароби́ли її дощок з персиків. Коли столярі робили, а вона приглядалась їх роботі, скочила одна трісочка її в рот і она її проликнула. Відтогди зайшла в тяж і вродила сина, котрого проголошено наслідником. По смерті Фараона син-наслідник скликав раду і розповів, що з ним було -- бо він був Бітіу. Рада осудила його жінку зараз, а Бітіу став жити спокійно. По двацяти літах панованя умер, а наслідником своїм назначив Анупу.

До казки додані паралелі майже всіх народів європейських. Сей факт, що до так давної єгипетської казки найшлося тільки паралель в Європі, нахилив многих учених до думки, що не Індія, а Єгипет є батьківщиною всіх перехожих оповідань.

Треба піднести зроблені перекладчиком численні замітки, деякі навіть досить широкі, що подавав він до перекладу. Без них справді переклад не мав би ніякої вартости, якої з ними набирає. Дальше: покажчик творів і імен власних, що дуже улекшує перегляд праці.

В. Гнатюк.

Хр. Ящуржинській: Свадьба малорусская, какъ религиозно-бытовая драма (Кіевская Старина. 1896. XI, ст. 234—273).

В отсій статі подає д. Ящуржинський матеріяли, записані д-ю М. Гаєнко в селі Іванівці, елисаветгородського уїзду, херзонської губернії. Треба сказати, що пісень тут, як на весіле, занадто мало; може бути, що д. Ящуржинський не наводить їх всіх, а подає лише вибір з них — але він сього ніде в статі своїй не зазначає. Паралель до пісень не наводить жадних¹⁾; обрядів не подає також більшого числа; з цілої статі видно взагалі, що описуване весіле не належить до найкрасших наших народних весіль. Поділ весіля звичайний: важнійші його моменти — загально звісні — такі: 1) сватанє; 2) заручини; 3) печенє короваю; 4) дівич вечір; 5) вите гільця; 6) посад (посаг); 7) вінчанє (шлюб); 8) покритє молодої; 9) подружне ложе; 10) радість по щасливім доко-

¹⁾ Редакция К. Ст. вичислює в увазі важнійші описи нашого весіля і важнійші студії про нього; поминає однакож такі повні описи весіля як Царя, Ковцуняка і др. і такі студії, що говорять про весіле, як Хведора Вовка, Охримовича і ин.

нанню подружа. Д. Ящуржинський переходить отсі точки весіля одну по другій і при кожній наводить відповідні обряди і пісні.

Головну увагу звертає автор на форму, в якій відбила ся весільна обрядність. Він каже: „Ся форма представляє вельми інтересний образець житьової драми, котрої ріжні акти тягнуть ся через цілий тиждень. Тота особливість малоруського весіля, що кожний обряд пояснює відповідна йому пісня, що кожду появу і чинність молодого, молодої, сватів, боярів, дружок пояснюють також відповідні пісні, зближує наше весіля до давних класичних містерій або трагедий Софокля враз з їх хором, строфами і антистрофами“.

Погляд сей вповні справедливий; весіля наше можна в цілости вивести на сцені, а вражіння з такого виведеня були би далеко приємніші, як з виведеня не одної штучної драми. Та й ефект, віднесений з представлення на сцені весіля, був би величезний; коли хто дивить ся на весіле в натурі, то не відносить великого ефекту тому, що оно незвичайно довго тягне ся; колиж би на сцені акція відбувала ся, детально вправді, але швидко, то річ стояла б як раз противно.

Подібно справедлива й отся гадка автора: „Подібна народна драма (як наше весіле) послужила в старинности основою для величної класичної драми і ми переконані, що і наша драма, вийшовши з тої глибоко житьової основи, могла би розвинути ся в цвіт, що красою своєю затемнив би все штучне, як правда і життя затемнюють кожде підробленне під живе чуте і як природна простота народного мудрця затемнює рухи паяца“.

Инакше виглядають ті місця, де автор, бажаючи пояснити деякі обряди, заходить в мітольоію. І так, на ст. 245, каже: „Гільце, як і коровай, має на свадьбі значіне якогось сьвятого символа, але ані значіне того символа, ані його початок до тепер не пояснені. В гільци треба мабуть видіти дуже давне поважане сьвятих лісів і дерев“. На стр. 247 в пісні:

Ой ви вороги, вороги,
Не переходьте дороги;
Нехай перейде родина,
Щоб наша Маруся щаслива!

добачує автор старинну побутову ознаку ворожнечі родів одних проти других; тимчасом повірка про перехід дороги є на порядку деннім і нема жадної підстави виводити її з такої старинности.

Коли молодий вибирає ся до дому молодої, тоді сьпівають між иньшими таку пісню:

Мати сина породила,
Місяцем огородила,
Зорею підперезала,
В дороженьку виряжала і т. д.

У других:

Візьми мати, кониченька за поводи,
Випроведи свого сина за ворота і т. д.

Д. Ящуржинський говорить тут так: „Пісні, що під той час співають, дуже замітні. Вони показують на те, що мати підводить коня для сина, аби їхав до тещі; то було лише в давню епоху, коли один рід наїздив на другий; они показують надто на співучість в тій їзді містичних істот — місяця, зорі“. Я думаю, що виведенє коня не належить зовсім до старини: у нас і тепер, коли молодята побирають ся, а живуть в двох селах, виводить ся коня і молодий їде по молоду на друге село, хоть воно було б дуже близько від першого. Що більше: в горах, де нема добрих доріг, не закладають коний до воза, але верхом, навіть жони, їдуть від молодого по молоду! Що знов до місяця і зорі, то хоть би їх взяти в дійснім значіню, хоть би в переноснім — яко істоти мітичні — не можна би ними „огороджувати і підперізувати“ молодого. Тут проста, звичайна прикраса: порівнанє молодого з красою місяця і зорі, тому і з пояснюванєм місця не треба бічи до дуже непевної і зрадливої мітольоґії. Подібне „мітичне“ порівнанє молодят з місяцем і зорею находить ся на ст. 256. Чому оно конечно „мітичне“, а не звичайне собі порівнанє, не вмію сказати.

На ст. 269 читаємо: Сват, входячи в хату, ударює три рази на хрест по одвірках: очевидно поважанє дверей (?!) або пенатів (!).

На ст. 272 читаємо: „Тоді, коли родичі гостять присутних за радісну звістку про „ціломудріє“ молодої, молода женщина відносить в комору молодим на вечеру курку печену і мід. Першу приносили колись на жертву богови-громовикови, як покровителеви подружа; другий належав також до святих жертвенних потрав. Від тої обрядової потрави пішла у нас назва „медового місяця“. Автор говорить тут з такою певністю, як би воно в самій річи так було.

Однакож оден образ вказує таки на старину. Автор описує його так (ст. 265): „Підходять до двора молодої, але там парубки заперли ворота, завалили їх, чим^е попало: колодами, поставили в поперек віз, одним словом, зробили щось в роді барикади і не пускають до двора, жадаючи вилку за дівку. Свашки в пісні просять не заступати їм дороги: Поселяни, городяни просимо вас і т. д. Походу жениха такої не пускають. Наступає битва: старости і бояри нападають, парубки боронять

ся; при тім замість шабель уживають палиць. Борба ся служить згадкою давного звичаю поривати жінщини і воювати за них“.

Як видно, стаття Ящуржинського дуже інтересна, неважаючи, що оголошено вже тільки разів подібний матеріал. Шкода лише, що він не мав змоги подати більше обрядів — їх же при весілю гук — і що не старав ся тоті обряди пояснювати етнографією та історією, але мі-
тольоґією.

В. Гнатюк.

И. в. Бѣнѣковскій — Смерть, погребеніе и загробная жизнь по понятіямъ и вѣрованію народа (Кіевская Старина 1896, IX, ст. 229—261).

Статтю свою автор розпочинає коротким вступом, де пригадує, що доси описувано досить докладно обряди весільні і хрестинні українського народу, а противно дуже мало звертано уваги на обряди похоронні; тож він подає тепер етнографічний матеріал до сих питань, полишає однак кому другому єго наукове обробленє. Матеріал сей зібрано в повітах Староконстантинівським і Заславським Волинської губернії.

В перших трех главах подає автор повірки про знаки, що звіщають смерть, як н. п. наводить одно оповіданє про предчутє смерти і подає кілька народних толковань снів.

Дальше говорить про виводи, які робить нарід з обставин смерти і наводить народні оповіданя про смерть ворожбитів і відьм.

Описано при тім докладно одяг смертний небіщиків, як також і обряди при виношеню мерця з хати, спосіб оплакування і поминки. Подано далі кілька оповідань про пробуванє душі по смерти між живими і згадано коротко про способи, якими люде оберегають себе від небіщиків, що виходять з гробів.

В кінци говорить автор коротко і загально про гадки народа про той сьвіт.

Г-а.

Die Mandragora im südrussischen Volksglauben, von Julian Jaworski (Zeitschrift für oesterreichische Volkskunde, 1896, XII с. 353—361).

Автор зібрав досить багатий, переважно друкований матеріал для зображеня вірувань про сю рослину, що зветь ся у Русинів переступ або переступень, а у Німців Alrama, Alraumwurzel (Bryonia alba). Та розправа не додержує докладно того, що заповідає титул. Автор не подає суцільного образу вірувань Русинів-Українців про ту рослину, а підмішує на кождім кроці руські подробиці польськими, чеськими, німецькими і т. и.